

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

імені К.Д.Ушинського

На правах рукопису

СКІРКО ГАННА ЗАХАРІВНА

СПОСОБИ ПОДПАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Спеціальність 13.00.01 - теорія та історія педагогіки

~~А В Т О Р Е Ф Е Р А Т~~

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса - 1995

00755626 (V)

Робота в ізькому центрі навчання і виховання дітей "Іртя".

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
КІЧУК Надія Василівна.

Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук, професор
Вільчковський Едуард Станіславович.
- кандидат педагогічних наук, доцент
Григоренко Галина Іванівна.

Провідна установа - Бердянський педагогічний інститут
імені П.Д.Осипенко

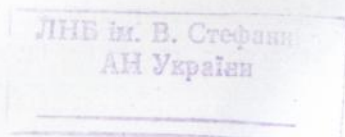
Захист відбудеться "-----"-----1995р.о---год.

на засіданні спеціалізованої вченої ради К 05.08.03 для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук при Південноукраїнському педагогічному університеті ім. К.Д. Ушинського за адресою: 270105, м. Одеса, вул.Генуезька22.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського.

Автореферат розіслано "-----"-----" 1995 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради *Колмиш* Коломійченко О.Ф.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність дослідження зумовлена орієнтацією сучасної теорії і практики дошкільного виховання на всебічний розвиток дитини, своєчасне використання її потенційних можливостей у різних видах діяльності. Це передбачає "диференціацію навчально-виховного процесу відповідно до індивідуальних задатків, нахилів, здібностей, інтересів та потреб кожного вихованця, виявлення талантів, створення якнайсприятливіших умов для їхнього розвитку, для самовираження, самоствердження й самореалізації кожного індивіда"¹.

В державній національній програмі "Освіта" вперше в історії вітчизняного дошкільного виховання на державному рівні підкреслена важливість "базової дошкільної освіти"², яка можлива лише в процесі організованого навчання.

Проблема навчання дітей дошкільного віку не є новою в педагогічній теорії і практиці. Окремі її аспекти досліджували вчені різних країн: в Україні (Л.В. Артемова, А.М. Богущ, Е.С. Вільчковський, А.А. Зрожевська, З.Є. Лебедева, К.Й. Щербакова та ін.), в Росії (В.М. Аванесова, В.В. Гербова, Р.Й. Жуковська, Т.М. Леушина, Г.М. Ляміна, С.М. Ніколаєва, Л.О. Парамонова, Л.О. Пеньєвська, М.М. Поддяков, Н.ІІ. Сакуліна, Ф.О. Сохін, Т.В. Тарунтаєва, О.С. Ушакова та ін.). Відомі здобутки з цієї проблеми психологів Дж. Брунера, Б. Інельдер, Ж. Піаже.

¹ Концепція дошкільного виховання в Україні. - К.: Освіта, 1993. - С. 4.

² Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття). - № 44 - 46 - грудень, 1993. - С. 5.

Вагомий внесок у теорію навчання дошкільників належить С. Русовій. Нею були розроблені програми та методичні поради навчання дітей в українських дитячих садках на "предметових лекціях" (за термінологією С. Русової).

Фундатором дошкільної теорії навчання вважається О.П.Усова, яка в 50-их роках розробила принципово нову концепцію дошкільної освітньої роботи. Стрижневим завданням навчання в дитячому садку вона вважала всебічний розвиток розумових здібностей. О.П. Усовою було науково обгрунтовано зміст, форми і методи навчання дітей на спеціально організованих заняттях. Автор висунула важливе положення про дві категорії знань, якими діти повинні оволодіти в дитячому садку. До першої - вона віднесла знання, які вихованці засвоюють у ході ігор і спостережень; до другої категорії належить система знань, умінь і навичок, які можуть засвоюватися лише в ході організованого навчання. Отже, з кінця 50-х років організовані заняття набули назви "фронтальних" (з групою дітей від 25 до 35 осіб). Вони міцно ввійшли в масову практику роботи вітчизняних дошкільних закладів і були єдиною формою організації навчання малюків впродовж 30 років.

Аналіз цінних на той час програм засвідчив, що з кожним роком збільшувалася кількість обов'язкових занять з різних розділів програми і на кінець 80-х років їхня кількість зростала до 4 - 5 занять протягом дня. Дитячий садок поступово перетворився в "школу для маленьких" з дублюванням шкільних методів і перевагою дисциплінарної системи навчання.

У межах цієї системи домінуючим способом проведення занять був прямий вплив педагога на дитину та репродуктивні методи навчання. Оволодіння знаннями виступало як обов'язкова програмна вимога, що супроводжувалася суворим контролем,

а навчання зводилося переважно до прямої передачі дітям знань, умінь та навичок.

На початку 90-х років з прийняттям нових концепцій розвитку освіти авторитарно-дисциплінарний спосіб навчання поступово втратив свою всеохоплюючу роль. Утверджується гуманно-особистісна модель організації навчального процесу, яка вимагає докорінної зміни форм і методів роботи з дітьми дошкільного віку.

Сучасний розвиток теорії і практики дошкільного виховання характеризується пильною увагою до удосконалення організаційних форм навчання. Зокрема, в педагогічній пресі обговорювалися різні підходи: одні гіперболізували гру як провідну форму організації діяльності і навчання дітей; інші – ігри-заняття та заняття з невеличкими групками дітей; а дехто з вихователів зрозумів процес оновлення таким чином, що ніяких занять в умовах гуманізації взагалі не потрібно проводити. Більшість практиків дошкілля, як і раніше, продовжували захоплюватися фронтальними заняттями.

У концепції дошкільного виховання в Україні зазначається, що заняття є провідною, але не єдиною формою навчання. Підкреслюється, що на них опрацьовується лише основоположний зміст програми і проводяться вони з підгрупами дітей за графіком почергової зміни різних занять, організованих фахівцями. Однак залишається нез'ясованим, які інші форми навчання та типи занять доцільно застосовувати в дошкільному закладі відповідно сучасним вимогам до виховання і розвитку особистості дитини.

Аналіз наукових праць з теорії організації занять у дошкільному закладі показує, що загальнодидактичні питання поки що не стали об'єктом цілеспрямованих досліджень. Ми маємо на

увазі, передусім, розробку дидактичних основ організаційних форм навчання дошкільників, які відрізняються суттєвими особливостями порівняно зі шкільними.

Недостатність теоретичних досліджень породжує невизначеність, стихійність пошуків педагогічної практики, неповне використання можливостей розвитку дітей цього віку, адже емотивованість вибору організаційних форм навчання є передумовою ефективного педагогічного впливу.

Актуальність пролеми вибору і поєднання організаційних форм навчання дошкільників та їх недостатня теоретична розробленість зумовили визначеність теми нашого дослідження - "Способи поєднання організаційних форм навчання дітей старшого дошкільного віку".

Об'єкт дослідження - процес навчання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження - вибір способів поєднання організаційних форм навчання дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження - теоретично і експериментально обґрунтувати способи ефективного вибору і поєднання індивідуальних та колективних форм навчально-виховного процесу, визначити вплив змін в організації навчальної діяльності на розумовий та фізичний розвиток дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження. Навчальна діяльність старших дошкільників може бути достатньо ефективною, якщо в її організації поєднати колективні та індивідуальні форми роботи; при цьому способи їх поєднання мають відповідати темі, дидактичній меті навчальних занять і забезпечити взаємодію таких педагогічних умов:

- поєднання цілеспрямованого і опосередкованого стимулювання здібностей дітей до різних видів діяльності;

- забезпечення їх фізичного та емоційного благополуччя в навчально - виховному процесі;
- урахування складності і новизни навчального матеріалу при визначенні форм організації навчальної діяльності;
- мінливість змісту і готовність дітей до застосування різних варіантів форм і методів навчання;
- індивідуалізація та диференціація навчання з урахуванням рівнів навченості дітей та їх інтересів.

Завдання дослідження.

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми в психолого - педагогічній літературі, педагогічному досвіді.
2. Виділити і охарактеризувати основні способи поєднання індивідуальних та колективних форм навчання дітей старшого дошкільного віку.
3. Виявити їх ефективність у різних умовах навчання.
4. Простежити вплив організаційних форм навчання на розумовий та фізичний розвиток дітей, рівень засвоєння програмових вимог.

Методологічними засадами дослідження є філософські положення теорії пізнання про визначальну роль діяльності і спілкування в розвитку особистості, взаємозалежність і взаємообумовленість змісту і форми; співвідношення цілого і його частин у системно організованому пізнавальному процесі. Положення теорії пізнання про взаємопроникнення і взаємодію понять і явищ, які входять в одну систему, що виявляється у всеохоплюючому зв'язку педагогічних явищ, відображаються в таких категоріях, як "поєднання і взаємозв'язок". У теорії навчання вони означають не механічне поєднання, а внутрішньо зумовлене дидактичною метою. Теоретичною базою дослідження є принцип пріоритету загальнолюдських духовних цінностей в поєднанні з інтересами окремої особистості.

Теоретичними засадами дослідження виступили концептуальні положення про сутність і засоби розвивального навчання, способи організації навчальної діяльності (Л.С. Виготський, Л.В. Занков, О.В. Запорожець, Н.О. Менчинська, Д.Б.Ельконін та ін.), структуру і особливості навчальної діяльності у дошкільників та учнів молодшого шкільного віку (В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін); закономірності процесу навчання (О.П. Усова, М.М. Скаткін, І.Я. Лернер та ін.).

Нами використовувалися результати досліджень організаційних форм навчання з дошкільниками і молодшими учнями про зумовленість їх видів від взаємодії змістової, процесуальної та мотиваційної сторін навчального процесу (Л.А. Венгер, В.К. Дьяченко, В.С. Мухіна, О.Я. Савченко, К.І. Щербакова та ін.).

Для перевірки висунутої гіпотези використовувалися теоретичні й емпіричні методи дослідження. **Т е о р е т и ч н і:** аналіз і узагальнення літературних джерел з проблеми дослідження, програм і методичних розробок; теоретичне осмислення і узагальнення передового педагогічного досвіду роботи дошкільних закладів і власного досвіду; прогнозування і моделювання педагогічних ситуацій. **Е м п і р и ч н і:** спостереження за діяльністю вихователів у процесі навчання дітей; бесіди з вихователями і дітьми; анкетування батьків і вихователів; відвідування занять; вивчення документації дошкільних закладів та їх аналіз; педагогічний експеримент (констатуючий, формуючий, контрольний); кількісний і якісний аналіз результатів експерименту. З метою вивчення деяких завдань, які виникали в ході експерименту, для індивідуальної і групової роботи з вихованцями використовувався лабораторний експеримент.

Дослідження проводилося поетапно.

На першому етапі (1988 - 1989 рр.) здійснювався теоретичний аналіз проблеми, визначалися і конкретизувалися об'єкт, предмет дослідження; розроблялися, уточнювалися завдання і методика констатуючого експерименту; визначалися експериментальні і контрольні групи дослідження; аналізувалися програми та календарні плани роботи в експериментальних і контрольних дошкільних групах.

На другому етапі (1989 - 1990 рр.) з метою визначення вихідного рівня фізичного і розумового розвитку дітей проводився констатуючий експеримент у групах дітей шостого та сьомого років життя у дошкільних закладах №226, 277, 278, 10, 18 м. Запоріжжя, №5, 8 міст Вільнянська та Цологи Запорізької області. Визначалися та експериментально перевірялися модифіковані нами методики вивчення стану готовності дітей з фізичного виховання та образотворчої діяльності. На цьому етапі експерименту брали участь 350 дітей старшого дошкільного віку. Експериментальні і контрольні групи знаходилися майже в рівних умовах: однакова кількість дітей в групах, наявність всього комплексу обладнання як для фізичного виховання, так і для образотворчої діяльності; методичне забезпечення педагогічного процесу дошкільних закладів було достатнім.

На третьому етапі (1991 - 1993 рр.) проводився формуючий експеримент, в процесі якого перевірялась ефективність різних способів поєднання індивідуальних та колективних форм навчання; аналізувалися і узагальнювалися результати проміжних етапів дослідження, вносилися корективи в його методику.

На четвертому етапі (1994 р.) проводилися контрольнопорівняльні зрізи, за результатами яких з'ясувалися якісні і кількісні зміни в характеристиках знань, умінь і навичок

фізичного та розумового розвитку вихованців; аналізувались і узагальнювались способи поєднання різних організаційних форм навчання; розроблялись методичні рекомендації, впроваджувались одержані результати в практику дошкільних закладів.

Наукова новизна дослідження: виявлені способи поєднання організаційних форм навчання, що відповідають темі, дидактичній меті навчальних занять і забезпечують взаємодію педагогічних умов, — дозволяють ефективно організовувати процес навчання старших дошкільників.

Теоретична значущість роботи полягає в науковому обґрунтуванні вибору способів ефективного поєднання колективних та індивідуальних форм навчання і різних типів занять, їх місця в педагогічному процесі дошкільного закладу; збагаченні педагогічної теорії розробками моделей організації різних форм навчальної діяльності дітей, визначенні їх рівнів навченості, мотивів ставлення до навчання.

Практична значущість дослідження полягає в розробці способів ефективного поєднання організаційних форм навчання дошкільників на принципах індивідуалізації і диференціації, які можуть бути використані в практиці роботи дошкільного закладу. З'ясовані умови, які змінюють форми навчання дошкільників залежно від взаємодії змістової, процесуальної і мотиваційної сторін навчального процесу.

Апробація дослідження: матеріали дисертації доповідалися на засіданнях кафедр та наукових семінарах Бердянського педагогічного інституту (1992 р.), Запорізького інституту вдосконалення вчителів (1992, 1993, 1994 рр.), на наукових аспірантських семінарах та конференціях у Південноукраїнському педагогічному університеті (1994, 1995 рр.), на міжрегіональних науково-практичних конференціях з проблем дошкільного

виховання (Тернопіль - 1989 р., Севастополь - 1990 р., Бердянськ - 1993 р., Запоріжжя - 1994, 1995 рр.). За темою дисертації опубліковано 8 наукових праць. Результати дослідження використані в програмно-нормативних документах, зокрема, у шести навчальних планах з різних розділів програми для дошкільних закладів, рекомендаційно-методичних матеріалах щодо удосконалення форм навчання дошкільників.

Вірогідність одержаних результатів дослідження забезпечена теоретичним аналізом проблеми, відповідністю використаних методів предмету, меті і завданню дослідження, поєднанням кількісного і якісного аналізу результатів експериментального дослідження.

На захист виносяться такі основні положення:

- умови, що впливають на вибір форм навчання залежно від взаємодії змістової, процесуальної і мотиваційної сторін;
- способи поєднання форм навчання старших дошкільників з урахуванням принципів особистісно-гуманного підходу до організації навчального процесу;
- характеристики досягнутих рівнів розвитку дітей в різних умовах використання організаційних форм навчання.

II. СТРУКТУРА І ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків, списку основної використаної літератури, 39 таблиць і 2 схем, 2 діаграм.

У вступі обґрунтовується актуальність проблеми, визначаються об'єкт, предмет і мета роботи, формулюються гіпотеза, завдання дослідження, розкриваються наукова новизна, теоретична і практична значущість дослідження, положення, які

вносяться на захист.

У першому розділі "Відображення стану проблеми дослідження в педагогічній теорії і практиці" розкривається сутність вихідних теоретичних понять, пов'язаних з організаційними формами навчання. Окреслена педагогічна проблема досліджувалася з різних сторін: показані здобутки вчених в розробці шляхів удосконалення процесу навчання, розвитку пізнавальної активності та самостійності учнів (Л.П. Арістова, Д.Б. Вількеєв, Є.Я. Голант, М.І. Єнікеєв, І.Я. Лернер, П.І. Підкасистий, О.Я. Савченко, Г.І. Щукіна та ін.); управління процесом навчання (П.Я. Гальперін, Н.О. Менчинська, Н.Ф. Талізїна та ін.); системний підхід до організації навчальної діяльності відповідно вікових періодів розвитку (В.В. Давидов, Г.С. Костюк, А.К. Маркова, Д.Б. Ельконін); умови розвиваючого навчання та його оптимізації (Ю.К. Бабанський, Л.В. Занков, З.І. Калмикова, М.М. Поташник та ін.); індивідуалізація та диференціація навчання (А.А. Бударний, В.А. Вихрущ, І.С. Якиманська та ін.).

Загальновизнаними є положення щодо провідної ролі навчання в розумовому розвитку дітей та висновок про те, що не завжди навчання має цілеспрямований розвиваючий характер. У дітей старшого дошкільного віку слід формувати певний рівень сприймання і засвоєння навчального матеріалу.

Однак проблема навчання дітей дошкільного віку в сучасній дидактиці залишається дискусійною і недостатньо вивченою. Зауважимо, що в дошкільній педагогіці домінує термін "дошкільне виховання", програми дитячого садка називаються "програми виховання дітей". Водночас для цілеспрямованого, систематичного виховання потрібні знання. Природно виникає запитання, яким чином доцільно організувати оволодіння

дітьми знаннями у дошкільному віці.

Окремі аспекти організації навчання дітей-дошкільників висвітлені в працях класиків історії педагогіки (Я.А. Коменський, Г. Песталоцці, К.Д. Ушинський, Ф. Фребель), вітчизняних педагогів (О.В. Запорожець, С.Ф. Русова, В.О. Сухомлинський та ін.), методистів (А.М. Богущ, Е.С. Вільчковський, В.В. Гербова, А.А. Зрожевська, К.Й. Щербакова, О.П.Усова).

Вітчизняні та зарубіжні психологи довели, що дитина дошкільного віку готова до систематичного навчання. Вона здатна включитися в навчальну діяльність, засвоїти певний обсяг знань за умов, якщо дібрати відповідні форми організації навчальної діяльності.

У дидактиці як основні визначаються колективні (групові, індивідуально-групові, фронтальні) та індивідуальні форми навчання.

Провідною формою навчання дітей дошкільного віку є заняття. Протягом тривалого часу панівними були "фронтальні" заняття, на яких об'єднувалися в групу 25 - 30 дітей. Наприкінці 60-х років В.Н. Аванесова ввела в педагогічний обіг терміни "групові" заняття та "ігри-заняття", які проводилися з невеличкими групками дітей, об'єднаних за рівнем їхнього розвитку. Але впровадження їх у практику дошкільного виховання довгий час гальмувалося, і лише на початку 90-х років учені-методисти (А.М. Богущ, К.Й. Щербакова та інші) запропонували різні типи занять: індивідуальні, індивідуально-групові, групові.

Наукові пошуки супроводжувалися експериментальними дослідженнями, в процесі яких аналізувалися варіативні програми виховання в дитячому садку, календарні плани, проводилися анкетування та інтерв'ю, що засвідчили значні складності, які

існують у сучасній практиці дошкільних закладів щодо обґрунтованого вибору форм організації навчання дітей, на основі діагностики рівнів навченості, врахування змісту і мети занять.

Тривале вивчення педагогічної практики і наш власний досвід засвідчили недосконалість чинних варіативних програм та організаційно-методичних орієнтирів відносно ефективного поєднання різних форм навчальної діяльності дітей старшого дошкільного віку.

У другому розділі - "Процес і результати експериментального дослідження організаційних форм навчання дітей старшого дошкільного віку" - шляхом формуючого експерименту з урахуванням вихідного рівня знань, умінь і навичок дітей з фізичного виховання і образотворчої діяльності вивчалася доцільність поєднання визначених організаційних форм навчання.

Експериментальні дані засвідчили, що більшість дітей сьомого року життя (до 76%) віддають перевагу тим формам діяльності, в яких зароджуються навчальні мотиви і загальне позитивне ставлення до навчання. Улюбленими виявилися заняття з малювання, ліплення, фізичного виховання і музики. Стосовно відношення до організаційних форм навчання, то вони розподілилися так: в образотворчій діяльності діти надавали перевагу індивідуальним формам навчання ("щоб ніхто не заважав", "щоб ніхто не сміявся з малюнка"); в інших видах діяльності дітям більше подобалися колективні форми роботи.

Для експериментального дослідження були обрані два програмні розділи - "Фізичне виховання" та "Образотворча діяльність". Вибір розділу "Фізичне виховання" обумовлено його значущістю для здоров'я і достатнього фізичного розвитку дитини для подальшого навчання її в школі. В образотворчій

діяльності дошкільників найбільш чітко виступають усі компоненти навчальної діяльності (Н.М. Сакуліна). Крім того, саме заняттям з цих розділів діти віддають найбільшу перевагу.

На заняттях з фізичного виховання вивчався рівень знань, умінь та навичок дітей у межах трьох основних рухів: біг, стрибки в довжину й метання; визначався рівень навченості з цього розділу програми. Зверталася увага не лише на кількісні і якісні показники виконання дітьми основних рухів, але й на вміння попередньо пояснити та показати окремі його елементи.

За результатами констатуючого експерименту було встановлено три рівні навченості дітей з фізичного виховання. Високий рівень навченості спостерігався в 20% дітей експериментальної і 18% - контрольної груп. Для дітей цього рівня було характерним виконання основних рухів відповідно вікової норми і вище, вміння правильно прийняти вихідне положення як за показом, так і за словесною інструкцією; пояснити хід виконання вправи чи окремих її елементів. Працездатність дітей дорівнювала 182,7 кгм/хв.

Середній рівень навченості засвідчили 55% дітей експериментальної і 51% - контрольної груп. У цих дітей рівень виконання рухів був нижче норми на 3 - 4 умовних одиниць, вони приймали вихідне положення як за наочним показом, так і за словесною інструкцією; виконували вправи з незначними помилками, але самостійно прийняти вихідне положення, пояснити хід виконання вправи і виконати ці вправи не завжди могли. Працездатність дітей цього рівня дорівнює 176,4 кгм/хв.

Низький рівень навченості був властивий 25% дітей експериментальної групи і 31% - контрольної. Показник виконання основних рухів у цих дітей був на 5 - 6 умовних одиниць ниж-

чий норми. Діти цього рівня приймали вихідне положення тільки за наочним показом і з помилками; виконували вправи з суттєвими недоліками; пояснити хід виконання вправи чи окремих елементів відмовлялися. Працездатність у дітей цього рівня дорівнювала 142,4 кгм/хв.

Окремо вивчалися показники засвоєння дітьми матеріалу з розділу "Українське прикладне народно-декоративне мистецтво". Найважливішими з них виявилися: впізнавання і називання дітьми предметів українського декоративно-прикладного мистецтва; вміння створювати малюнки за мотивами українських національних розписів (петриківської, опішнянської), вироби (витинанки, іграшки, кошики тощо); якість виконання робіт; ставлення дітей до словесної інструкції, сприйнятливість пояснення, ставлення до результатів діяльності. Дітям була запропонована система експериментальних завдань, які вимагали від них певного рівня знань та вмінь.

Одержані експериментальні дані виявили цікаву рівневу характеристику навченості дітей, інтегральним критерієм якої виступив ступінь засвоєння дітьми фактичного матеріалу з теми. Але ніхто з дітей не зміг піднятися до високого рівня засвоєння експериментальної програми, який передбачав назвати 25 предметів із 30 запропонованих, визначити матеріал кожного з цих виробів, назвати вид народного мистецтва, професію людей, які виготовляють ці вироби; скласти візерунок з петриківського розпису, назвати всі його елементи; виготовити вироби і працювати за словесною інструкцією.

На середньому рівні знаходилося 24% дітей експериментальної і 22% - контрольної груп. Діти цього рівня правильно назвали 15 предметів із 30 запропонованих, знали матеріал, з якого вони зроблені, майстрів і вид мистецтва; виділили два

елементи з чотирьох петриківського розпису; виготовили вироби, але з помилками та допомогою дорослих; не вміли працювати за словесною інструкцією.

Більшість дітей, (76% - в експериментальних і 78% в контрольних групах) знаходилося на низькому рівні. Діти цього рівня назвали менше 10 предметів, не знали матеріалу, з якого вони зроблені; виду мистецтва та назви професії майстрів, елементів петриківського розпису; виконали малюнок неохайно, з помилками; не відтворили основних елементів розпису; їх вироби завершувалися лише з допомогою дорослих; діти не вміли працювати за словесною інструкцією.

Проведенню експериментальної роботи передував період підготовки різних варіантів сполучення організаційних форм навчання з урахуванням таких параметрів: по змісту і характеру програмового матеріалу; по вихідному рівню готовності до навчання; по відношенню дітей до навчання (мотиваційна сфера).

У результаті проведеної роботи були виділені три способи поєднання організаційних форм навчання старших дошкільників. Охарактеризуємо їх:

С п о с і б I. Основна дидактична мета - первинне ознайомлення з новими знаннями, способами дій, спостереження, вивчення явищ і процесів їх осмислення, формування понять. Поєднання організаційних форм: фронтальне, індивідуальне, групове (домінуючим виступає фронтальне) заняття.

С п о с і б II. Основна дидактична мета вимагає застосування диференційованих завдань з урахуванням готовності дітей до засвоєння матеріалу. Поєднання організаційних форм: індивідуальне, індивідуально-групове, групове (домінуючим є індивідуальне і індивідуально-групове) заняття.

С п о с і б Ш. Основна дидактична мета – формування позитивного ставлення до навчання, вміння співробітничати,

застосовувати набуті знання, вміння та навички в життєвих ситуаціях. Поєднання організаційних форм: групове, фронтальне, індивідуально-групове (домінуючим є групове) заняття.

Покажемо способи поєднання форм організації навчання на прикладі занять з образотворчої діяльності в експериментальних і контрольних групах.

I спосіб	II спосіб	III спосіб
1. Індивідуальне заняття в ранковій годині (низький рівень: підготовка до сприймання нового матеріалу). 2. Фронтальне заняття – на подачу нового матеріалу (високий, середній, низький рівні). 3. Групове заняття (високий, середній рівні) – закріплення нового матеріалу (друга половина дня). 4. Індивідуально-групове заняття (низький рівень) – друга половина дня.	1. Індивідуальне заняття в ранковій годині з вихователем (високий, низький рівні). 2. Групові (секційні) заняття (високий, середній рівні) з керівниками секцій. 3. Індивідуально-групове заняття з вихователем (низький рівень). 4. Фронтальне заняття (високий, середній, низький рівні) двічі на тиждень. 5. Індивідуально-групове заняття ввечері (високий, середній, низький рівні) з вихователем.	1. Індивідуальне заняття (високий, середній, низький рівні). 2. Групові заняття (високий, середній, низький рівні) за інтересами і рівнем навченості; секції, гуртки, заняття з вихователем. 3. Індивідуально-групові заняття з вихователем за бажанням дітей. 4. Фронтальне заняття (високий, середній, низький рівні) двічі на тиждень.

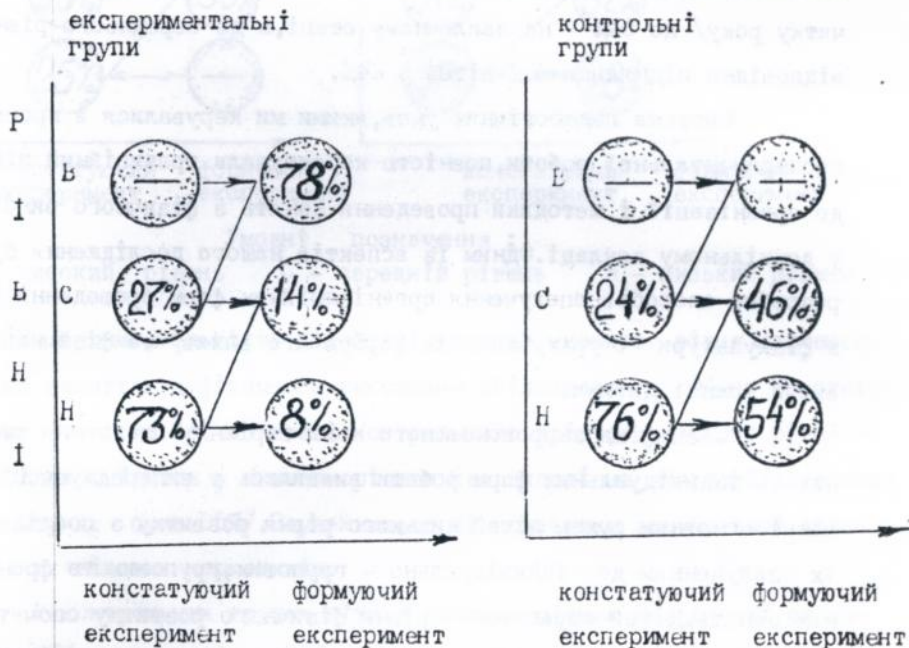
Дані, одержані в контрольному зрізі, засвідчили суттєві

зміни, що відбулися як у засвоєнні програмового матеріалу дітьми експериментальних груп на заняттях з образотворчої діяльності, так і в характеристиці рівнів розвитку навченості дошкільників про що свідчать дані схеми I.

Схема I

ДИНАМІКА

рівнів розвитку навченості в образотворчій діяльності дітей старшого дошкільного віку

Умовні позначення:

- В - високий рівень
- С - середній рівень
- Н - низький рівень

наведені показники свідчать про ефективність сполучення різних форм навчання дітей старшого дошкільного віку в режимі дня.

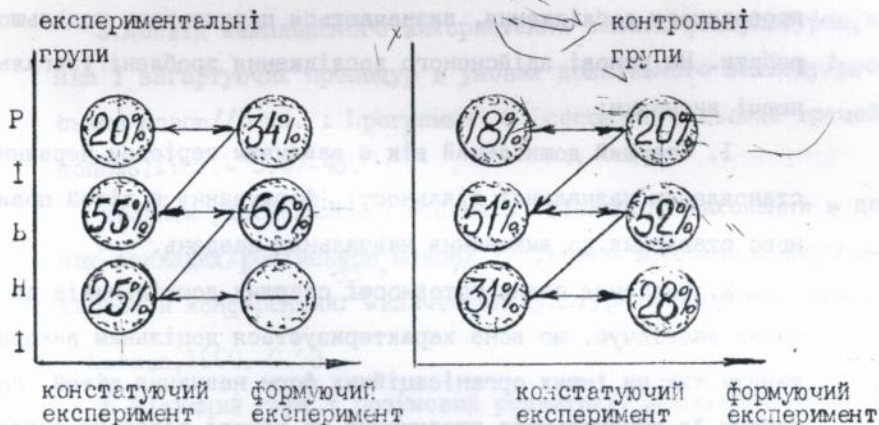
Так, якщо на констатуючому етапі взагалі був відсутній високий рівень засвоєння матеріалу в обох групах, то на етапі контрольного зрізу в експериментальній групі високий рівень засвоєння навчального матеріалу було виявлено у 76% дітей, середній рівень навченості засвідчили 14% дітей; на низькому рівні залишилися 8% дітей, тоді як на початковому етапі їх було 73%.

У контрольній групі ніхто з дітей не досяг високого рівня навченості. Щоправда, знизився показник низького рівня: з 76% на початку року/ до 54% - на заключному етапі, а до середнього рівня відповідно піднялися 40% дітей з 24%.

Система педагогічних умов, якими ми керувалися в процесі експериментальної роботи, повністю коректувала традиційний підхід до організації і методики проведення занять з фізичного виховання у дошкільному закладі. Одним із аспектів нашого дослідження була розробка способів сполучення організаційних форм проведення занять з фізкультури і урахування їх формуючого впливу на фізичний розвиток кожної дитини.

Специфіка запропонованого нами варіанту поєднання колективних та індивідуальних форм роботи виявилась у випереджуючому навчанні основним рухам дітей низького рівня розвитку з послідовним їх залученням до індивідуально - групових, групових та фронтальних занять. Дітей середнього рівня фізичного розвитку спочатку навчали на групових, індивідуально - групових заняттях, а потім включали до фронтальних занять. Для дошкільнят, віднесених до високого рівня розвитку рухової активності, сприймання навчальних завдань проводилося ознайомлення з новим програмовим матеріалом на фронтальному занятті, після чого діти навчалися в секціях де вводилися ускладнення, відпрацьовувалися основні рухи. Динаміка рівнів розвитку основних рухів у старших дошкільників представлена на схемі 2.

ДИНАМІКА
рівнів розвитку навченості
основним рухам у старших
дошкільників

Умовні позначення :

В - високий рівень С - середній рівень Н - низький рівень

Як бачимо, кількість дітей, які досягли високого рівня навченості на заняттях з фізичного виховання збільшилася з 20% на констатуючому етапі до 34% на етапі контрольного зрізу; середнього рівня - з 55% до 66%. Діти з низьким рівнем навченості не виявлені/до експерименту їх було 25%. Зауважимо, що ці показники значно вищі стандартних вікових нормативів.

У контрольних групах діти з високим рівнем навченості становили 18%, з середнім - 52%. У цій групі, як і раніше, 28% дітей залишилися на низькому рівні навченості. Наведені показники свідчать про ефективність сполучення організаційних форм навчання дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз фактичних матеріалів контрольного зрізу показав,

що під впливом ефективних способів поєднання організаційних форм навчання старших дошкільників відбулися відчутні якісні зміни в фізичному та розумовому розвитку дітей.

У висновках стисло характеризуються основні результати проведеного дослідження, визначаються перспективи подальшої роботи. На основі здійсненого дослідження зроблені узагальнюючі висновки:

1. Старший дошкільний вік є важливим періодом первинного становлення навчальної діяльності, формування в дітей позитивного ставлення до виконання навчальних завдань.

2. Вивчення стану готовності старших дошкільників до навчання засвідчує, що вона характеризується доцільним використанням тих чи інших організаційних форм навчання дітей, способами їх оптимального сполучення на основі діагнозу інтелектуальної, емоційної і практичної сфер діяльності.

3. У ході експерименту були виявлені різні способи поєднання організаційних форм навчання, які відповідають темі, дидактичній меті навчальних занять і забезпечують взаємодію різних педагогічних умов.

4. Дослідженням доведена необхідність постійної корекції готовності дітей до учбової діяльності на основі вивчення рівнів їх навченості і прогнозування складності змісту.

Перспективу подальшого дослідження проблеми вбачаємо в розробці варіантів поєднання та узгодження організаційних форм для засвоєння навчального матеріалу з усіх навчальних програм дошкільного закладу.

Основні положення дисертації викладені в таких публікаціях автора:

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ З ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Група реабілітації // Дошк. виховання. - 1986. - № 7. - С. 19 / у співавторстві/.

2. Ще один крок вперед // Дошк. виховання. - 1987. - № 5. - С. 14-15 / у співавторстві/.

3. Досвід комплексного використання занять фізкультурою, плаванням і загартуючих процедур в умовах дошкільного закладу / російською мовою // В кн. : Програма 8 Всесоюзного съезда врачей. - Тернополь, 1987. - С. 47-43.

4. Шляхи удосконалення роботи з фізичного виховання в дошкільних закладах / російською мовою // Тезиси всесоюзної науково-практичної конференції: "Физическая культура и здоровый образ жизни". - Москва, 1990. - С. 73.

5. Фізичний гарт і розумовий розвиток // Дошк. виховання. - 1993. - № 4. - С. -14 -15 / у співавторстві/.

6. Шляхи вдосконалення єдності розумового та фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку // Тезиси научних повідомлень Республіканської науково-практичної конференції: "Совершенствование содержания и методов обучения и воспитания дошкольников" Бердянськ 1992. - С. 25 - 26.

7. Колективні та індивідуально-групові форми навчання дітей в навчально-виховному процесі сучасного дошкільного закладу / російською мовою // Тезиси докладів і повідомлень міжрегіональної науково-практичної конференції: "альтернативні підходи до навчання та виховання в сучасному учбовому закладі". - Запоріжжя, 1994. - С. 72-73.

8. Творчий підхід вихователя до організації педагогічного процесу в дитячому садку / російською мовою // Розвиток творчої особистості в системі безперервної освіти. - Зб. наук. пр. - вип. 4. - Запоріжжя, 1995р. - С. 64 - 67.

Скирко А.З. Способы сочетания форм обучения детей старшего дошкольного возраста.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – теория и история педагогики. Южно-Украинский педагогический университет им. К.Д. Ушинского, Одесса, 1995.

Обучение старших дошкольников может быть достаточно эффективным, если при его организации использовать различные способы сочетания индивидуальных и коллективных форм учебно-воспитательной работы. Педагогические условия, которые влияют на выбор форм обучения в зависимости от взаимодействия содержательной, процессуальной и мотивационной стороны, должны быть организованы с учетом уровня развития каждого ребенка.

Skirko A.Z. The Ways of Combining Different Forms of Organizing Education for Children in Their Last Preschool Year.

The thesis for conferring a scientific degree of Candidate of Pedagogical Science, speciality 13.00.01 – Theory and History of Pedagogy. South-Ukrainian Teachers' Training College named after K.D.Ushinsky, Odessa, 1995.

Teaching children in their last preschool year (at the age of 6) can be quite effective if it is done using different ways of combining forms of teaching children individually and in groups. The pedagogical conditions, which determine what kind of educational forms to choose, depending on the contents of educational process, the way it is organized and its motivational aspect, should take into account the level of child's intellectual abilities.

Ключові слова: навчальна діяльність, організаційні форми навчання, спосіб поєднання організаційних форм, заняття, індивідуалізація, диференціація, педагогічні умови.

А.З. Скирко